

der gebeurtenissen te ordenen en te verklaren als een causale reeks.

Het is niet de bedoeling van deze rede, op dit boeiende probleem uit de theorie en de praktijk der geschiedschrijving nader in te gaan. Ik heb het slechts bij wijze van inleiding aangeroerd om duidelijk te maken, welk gezichtspunt bepalend is voor de behandeling van mijn onderwerp.

Dit onderwerp betreft de voorgeschiedenis der Vrije Universiteit.

Wie ook maar enigermate bekend is met wat er in de jaren '70 van de vorige eeuw over de oprichting van deze universiteit te doen is geweest, zal begrijpen dat ik mij niet met de voorgeschiedenis in haar geheel kan bezighouden. Daarvoor hangt zij te nauw samen met de ganse ingewikkelde situatie van het Nederlandse protestantisme in die periode van scheiding der geesten, van hergroepering en van zoeken en tasten naar organisatievormen in de kerkelijke, de politieke, de sociale en de onderwijsactie. Vandaar dat zij begeleid werd door diepgaande meningsverschillen, die tot uitdrukking kwamen in een twist-geschrift van ongemene omvang en heftigheid.

Voor een globaal overzicht kan verwezen worden naar de gedenkboeken, die verschenen zijn ter gelegenheid van het vijftig- en het vijftien-zeventigjarig bestaan van onze academie²⁾. Uiteraard lieten hun bestek en bewust-populaire opzet de verdienstelijke auteurs van deze werken niet toe, op alle elementen van de rijke materie in den brede in te gaan. Door de omvang van een redevoering eveneens tot beperking genoodzaakt, wil ik mijn vraagstelling toespitsen op slechts één, maar naar mijn mening essentieel aspect, en in het bijzonder uw aandacht vragen voor een verijdelde mogelijkheid en een ingrijpende wending in de historie van het ontstaan der Vrije Universiteit.

„Het is ons”, schreef Hoedemaker in 1880, „geene onverschillige zaak, van welk tijdstip men de geschiedenis van de wording der Vrije Universiteit dateert, welke factoren men mede in rekening brengt”³⁾. Hij bedoelde, dat het antwoord op de vraag naar het aanvangspunt van deze voorgeschiedenis afhangt van de kijk die men er op heeft.

Dat is ongetwijfeld juist. Toch is het mijns inziens mogelijk, mits men de term niet overbelast met de suggestie van een rechtlijnige ontwikkeling, objectief het tijdstip aan te geven, waarop de geschiedenis van de Vrije Universiteit is begonnen. Het ligt in 1870, toen Kuypers

²⁾ J. C. Rullmann, *De Vrije Universiteit, haar ontstaan en haar bestaan*, 1930; J. Roelink, *Vijfenzeventig jaar Vrije Universiteit 1880/1955*, 1955.

³⁾ Ph. J. Hoedemaker, *Protest tegen reconstructie van de wordingsgeschiedenis der Vrije Universiteit*. Bijlage bij A. Kuypers, „Strikt genomen”, 1880, blz. 206.